

B O E K E N

Mitterrand een faux cul?

C.H. Wiedijk bespreekt:

Pierre Péan, *Une jeunesse française, François Mitterrand, 1934-1947*, Parijs: Fayard, 1994.

Vanaf 1982 zijn twaalf door Pierre Péan geschreven boeken uitgegeven, waarvan het laatste, de in september 1994 verschenen biografische studie over de Franse president François Mitterrand, een best-seller blijkt. Péan vindt van zichzelf dat hij niet een journalist, een schrijver of een historicus is, maar een spoorzoeker. Hoe dit zij, *Een Franse jeugd* is het verslag van Péans onderzoek op het gebied van de geschiedenis.

Het voormalige staatshoofd van de Vijfde Franse republiek is negenenzeventig jaar geworden. Op zijn vierenvijftigste sloot hij zich aan bij de Franse Socialistische Partij en zes jaar later was hij haar leider geworden. Péan toonde geen belangstelling voor deze socialistische periode, maar wilde uitzoeken of de socialist Mitterrand in zijn jonge jaren – de tijd van de grote depressie en de Tweede Wereldoorlog – wel ‘goed’ was geweest. Hij gebruikte voor zijn onderzoek vakliteratuur, geschreven en gedrukte bronnen uit en over de periode 1934-1947. Daarna nam hij (binnen een jaar!) een indrukwekkend aantal interviews af.

Zo spoorde hij onder andere ‘Savy’ op die, vijftig jaar eerder, tot het gaullistisch verzet tegen de Duitse overheersing van

Frankrijk had behoord. Door een bezoek aan een Duits ‘Soldatenheim’ in Parijs, om wat te kunnen eten, had Savy zich bij andere verzetslieden verdacht gemaakt. Hij sprak op 25 februari 1994 met de auteur in een café op de Parijse Avenue de Friedland. Péan wilde weten of mensen van een verzetsgroep, de ‘groep-Mitterrand’, Savy in 1944 hadden willen vermoorden. Péan en Savy komen door uitwisseling van gegevens tot de conclusie dat een aanslag op Savy wellicht is voorbereid. De gedachte dat Mitterrand hem toen heeft willen laten liquideren emotioneert Savy. Hij komt daardoor in het gesprek met Péan tot de uitspraak: ‘Mitterrand is een schijnheilige sodemieter... Ik herinner me dat ik gearmd met hem over de Boulevard Malesherbes liep. Opeens loopt hij weg, gaat iemand de hand schudden, komt terug en zegt tegen me: “Je moet altijd vriendschappelijk met de mensen omgaan...”’ Péan wijdt meer dan vijf bladzijden aan Savy en wekt zo de indruk dat het niet uitgesloten is dat Mitterrand deze van contact met de Duitsers verdachte verzetsman heeft willen laten ombrengen en tegelijkertijd toch heel vriendschappelijk – bras dessus, bras dessous – met Savy omging.

‘Goed’ of ‘fout’?

Wat moeten we met dit soort resultaten van Péans speurwerk? De lezer kan, ondanks de gegevens die Péan vermeldt, niet goed beoordelen of die Savy werkelijk verraad heeft gepleegd en of Mitterrand écht schijnheilig was. Gevolg van de door de auteur

INHOUD

Mitterrand
New Labour
Het probleem van links

B O E K E N

gebruikte speurtochtmethode is dat eigenlijk alles in het ruim zeshonderd pagina's tellende verslag van zijn onderzoek lijkt te gaan draaien om de vraag: wat deed Mitterrand allemaal in de periode 1934-1947? Op zichzelf levert zijn werkwijze een uitgebreide geschiedenis van Mitterrands jonge jaren op. Maar lang niet alles wat hij heeft gevonden, levert het onomstotelijke bewijs dat Mitterrand 'goed' of 'fout' is geweest. Kennelijk geldt voor de uit een rechts milieu stammende vijftiger Péan dat aan een socialistische voorman, die vanaf 1977 de Parti Socialiste ging leiden en die vanaf 1981 regerend staatsvoofd van Frankrijk is, hogere morele eisen gesteld kunnen en moeten worden dan aan een 'gewoon' politicus. 'Ik ben geen socialist,' zegt de auteur aan het begin van zijn boek. Zou hij ook aan zijn onderzoek zijn begonnen als Mitterrand in 1971 eens niet naar de socialistische partij was overgestapt?

De Franse historici Christian en Arlette Ambrosi komen terecht tot de conclusie dat de Franse socialisten omstreeks 1985 'beetje bij beetje' door het 'contact met de feiten' hun oude ideologische principes opgaven. Ze wijzen erop dat het er volgens de socialist Mitterrand – in een rede te Carcassonne gehouden – voortaan om ging 'alle mensen van goede wil' te verenigen.

De Franse socialisten waren betrekkelijk laat met hun vernieuwing. Het beginselprogramma van de PvdA achtte al in 1947 'een democratische gezindheid in het gehele volksleven' voorwaarde voor het verwezenlijken én in

stand houden van een 'democratisch-socialistische maatschappij'. De gedurende de leiding van Mitterrand tot stand gekomen 'veralgemening' van de ideologie van de Franse socialistische partij vanaf 1985 maakt het verhaal over diens jonge jaren nog interessanter.

Péan wilde kennelijk niet alleen maar vaststellen of Mitterrand 'goed' is geweest in de periode 1934-1947. Hij wil, impliciet, ook laten zien dat juist een man als Mitterrand geschikt is om leider te worden van een veralgemeend socialisme, een 'socialisme à la française', dat ook opgewassen is tegen een eventuele 'cohabitation', het samengaan van de politiek van het regerend staatshoofd en een kabinet van tegengestelde politieke overtuiging.

Studententijd

In 1934 kwam de zeventienjarige Mitterrand uit de Charente naar Parijs om er filosofie, geschiedenis, rechten en politieke wetenschap te studeren. Hij was overtuigd katholiek en werd lid van de JEC, de organisatie van Christelijke Studerende Jeugd. Van de voor katholieken verboden *Action Française*, een door Maurras geleide rechtse, antisemitische organisatie, wilde hij geen deel uitmaken. Hij sloot zich aan bij de voor jongeren bestemde *Liga van Nationale Vrijwilligers* van kolonel De La Rocque, de chef van de nationalistische *Croix-de-Feu* ('Vuurkruisen'). Begin 1935 demonstreerde Mitterrand met geestverwante studenten tegen, wat zij noemden, de 'invasie' op

de universiteit van – onguur geachte – buitenlandse studenten. Een jaar later staakte en demonstreerde Mitterrand tegen de hoogleraar Gaston Jèze die in het Ethiopische conflict tegen de Italianen en voor Haile Selassie partij had gekozen. Was het partijkiezen in deze jaren werkelijk belangrijk voor Mitterrand? Péan komt tot de conclusie dat diens echte interesse toen uitging naar de literatuur. Mitterrand kreeg de gelegenheid journalistiek-literaire bijdragen te leveren aan *L'Echo de Paris*, een rechtse, nationalistische krant. In die krant heeft Péan gevonden dat in 1937 gedurende de campagne tegen Léon Blum (de voorman van de socialistische SFIO: de Section Française de l'Internationale Ouvrière en de leider van het *Volksfront* van vooruitstrevende Franse partijen) een zekere 'FM' 500 francs voor het voeren van die campagne had gestort.

Geen antisemit

In mei 1938 promoveerde Mitterrand in het publiek recht. In de herfst van datzelfde jaar moest hij in militaire dienst. Hij werd sergeant. Gedurende de Duitse aanval op Frankrijk werd hij in juni 1940 gewond, krijgsgevangen gemaakt en in Lunéville in een krijgsgevangenkamp opgesloten. 'Ik kon maar niet geloven,' zei hij in 1941, 'dat zoiets mij! mij! had kunnen gebeuren.'

Mitterrand slaagt erin drie keer uit Duitse stalags (*Stamm-lager*: voor soldaten en onderofficieren) te ontsnappen. Na de derde ontsnapping is hij vrij. Hij weet eind 1941 'de zone' te bereiken, het door de regering

B O E K E N

van maarschalk Pétain vanuit Vichy bestuurde niet-bezette deel van Frankrijk. Dankzij familieleden krijgt hij begin januari 1942 een baantje bij de documentatieafdeling van het Franse *Legioen van strijders en vrijwilligers voor de Nationale Revolutie*. Die 'nationale revolutie' keerde zich tegen de geest van de democratische Derde Franse republiek, was nationalistisch, hiërarchisch en corporatistisch. Vichy verving de leus 'Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap' van de revolutie van 1789 door 'Werk, Gezin en Vaderland'. Het baantje beviel Mitterrand niet, hij wilde geen nutteloos werk doen en nam ontslag. Als 'werkloze' liet hij zich betrekken bij het maken van valse papieren voor krijgsgevangenen die, evenals hij had gedaan, uit de kampen wilden ontsnappen. De Duitsers hielden zo'n twee miljoen Fransen in hun stalags en oflags (*Offizierlager*) gevangen. Péan maakt duidelijk dat Mitterrand zich volledig aan de verbetering van het lot van deze krijgsgevangenen heeft gewijd. Nog voordat in juli 1942 René Bousquet, het hoofd van de politie in Vichy, de Duitsers de uitlevering van 10.000 joden uit de zone belooft, is Mitterrand benoemd bij het Commissariaat voor de reclassering van krijgsgevangenen. Een aanbod om bij het Commissariaat voor joodse vraagstukken te gaan werken – hij kon daar een drie keer zo hoog salaris verdienen – had hij afgeslagen. Mitterrand, dat wordt door Péans onderzoek wel duidelijk, is en was geen antisemiet. Maar hij bestreed het antisemitisme van Vichy niet. Op 26 mei 1994 zei

hij tegen Péan: '... ik volgde de wetgeving van het ogenblik en de genomen maatregelen niet. Wij waren maar randfiguren.'

Toen in januari 1943 zijn baas Maurice Pinot werd vervangen door André Masson, een uitgesproken collaborateur van de Duitsers, nam Mitterrand ontslag. Wel blijft hij lid van het bestuur van de Centra voor het onderlinge hulp van de krijgsgevangenen in het departement Allier. Hij is nog steeds 'maréchaliste', maar hij is nu ook bereid om 'clandestine' (illegale) wegen te gaan bewandelen. Hij waagt het in de zomer van 1943 zelfs zich openlijk tegen André Masson te keren. Maar hij krijgt (of: vraagt?) in deze tijd toch de officiële onderscheiding van Vichy, de *Francisque* (de Frankische strijdbijl). Hij ging die *Francisque* dragen omdat hij er gemak van had. 'Ik heb', zegt hij in het interview van 26 mei 1994, 'ook wel het insigne van de NSDAP (de Duitse nazipartij) gedragen na mijn eerste ontsnapping...' Het lijkt een schijnheilige vergelijking.

De Gaulle

Onder de naam Morland wordt Mitterrand als chef van de 'Vereniging van oud-gevangenen en ontsnapt in de zuidelijke zone' in november 1943 door de Engelse Special Operations Executive (SOE) uit Frankrijk opgehaald. Hij heeft 'de maarschalk' nu losgelaten en is zich gaan richten op generaal Henri Giraud die, na de Duitse bezetting van Vichy-Frankrijk in november 1942, door de geallieerden erkend is als opperbevel-

hebber van de Franse strijdkrachten in Noord-Afrika. In mei 1943 is Giraud in Algiers tot samenwerking gekomen met zijn rivaal generaal Charles de Gaulle, de leider van het vrije Frankrijk. Giraud en De Gaulle komen beiden aan het hoofd te staan van het in juni 1943 gevormde *Comité français de libération nationale* (CFLN). In het najaar van 1943 schakelt De Gaulle Giraud uit. Hij wordt zo de enige chef van de CFLN.

Na door de Engelsen te zijn verhoord en geaccepteerd, vliegt Mitterrand naar Algiers en ontmoet daar, begin december 1943, De Gaulle. Péan laat zien dat het onmogelijk is erachter te komen hoe dit gesprek van De Gaulle en Mitterrand precies verliep. Duidelijk is dat De Gaulle tegen Mitterrand heeft gezegd meer eenheid te willen onder de oud-krijgsgevangenen. Wanneer Mitterrand in de dagen die volgen merkt dat hij niet naar Frankrijk terug kan gaan, roept hij de hulp in van Giraud. Deze heeft zijn militaire bevoegdheden nog niet verloren en kan voor vervoer zorgen. Via Marrakech en Londen komt Mitterrand in februari 1944 in Parijs aan. Door zijn optreden vindt overleg plaats tussen de giraudistische, de gaulistische en de communistische stromingen onder de oud-krijgsgevangenen. Nadat een fusie van deze stromingen wat meer eenheid heeft gebracht, volgt in mei 1944 de benoeming van Mitterrand tot secretaris-generaal voor de krijgsgevangenen en gedeporteerden, op gezag van de tot *Voorlopige Regering* verheven CFLN. Op zijn zeventwintigste

B O E K E N

is Mitterrand zo goed als minister. Na de grote geallieerde invasie van 6 juni 1944 en de bevrijding van Parijs op 25 augustus 1944, neemt hij het telkens opnieuw – in *Libres*, de krant van de nationale beweging van krijgsgevangenen en gedeporteerden – op voor de twee miljoen (oud-)krijgsgevangenen. Deze worden door velen verantwoordelijk gehouden voor de nederlaag van 1940.

Kamerlidmaatschap

Wanneer begin september 1944 de Voorlopige Regering in Parijs is teruggekeerd, blijkt een oudere leider van het verzet in Vichy-Frankrijk, Henri Frenay, tot minister van *gevangenen, gedeporteerden en gerespatieerden* te zijn benoemd. Hij wil Mitterrand graag als secretaris-generaal houden, maar deze slaat het aanbod van Frenay af. Omdat Mitterrand inmiddels met Danielle Gouze is getrouwd, moet hij gaan zorgen voor een financiële basis voor zijn gezin. Hij wordt hoofdredacteur van een damestijdschrift: *Votre Beauté*. Na de dood van zijn nog maar drie maanden oude zoontje Pascal, lijkt het of Mitterrand

zijn streven naar invloed en macht wil opgeven. 'Waartoe dient', vraagt hij zich af, 'al dat werken?' Hij publiceert in het najaar van 1945 zijn eerste boek en geeft twee gedichtenbundels uit. Eigenlijk wil hij van *Votre Beauté* een literair tijdschrift maken. Daar is geen kans op. Hij neemt ontslag en stelt zich in juni 1946 kandidaat voor de Kamer van Afgevaardigden als aanhanger van de *Rassemblement des gauches républicaines* (RGR) waarin radicalen en gematigd rechtse leden van het voormalig verzet samenwerken. Nadat hij is verslagen, komt hij in november 1946 in Nièvre opnieuw uit als kandidaat voor de Kamer van de nieuwe, Vierde Franse republiek. Nu is het namens de *Action et Unité Républicaine* die ook gesteund wordt door onverhuld rechtse kiezers. Mitterrand verslaat zijn socialistische tegenstander (een 'socialo-communiste') en is kamerlid.

Een 'faux cul'?

Het ging hem zijn hele leven, zo ziet hij het eind 1993, om de sociale rechtvaardigheid, om 'socialisme', maar *niet* om het

socialisme van de toenmalige, dogmatische SFIO. Desondanks treedt hij in januari 1947 – als minister voor de oud-strijders – toe tot het 'tripartite' kabinet van de socialist Ramadier dat steunt op de communistische partij, de SFIO en de katholieke volkspartij: de Mouvement républicain populaire (MRP).

Hier houdt het onderzoek van Péan op. Dankzij hem weten we nu dat Mitterrand in de oorlog niet echt 'fout' was. We weten ook dat hij in zijn jonge jaren niet echt 'goed' is geweest. Wás hij een 'faux cul'? Péan heeft het Mitterrand uiteraard niet gevraagd. Hopelijk zoekt iemand, naar aanleiding van Péans belangrijke boek, nog eens uit of de gemoderniseerde socialistische partijen van onze tijd wellicht het best geleid kunnen worden door wilskrachtige, schrandere figuren die noch 'goed' noch 'fout' zijn en van wie de aanhangers van die partijen niet zeker weten of ze schijnheilig zijn of niet.

C. H. WIEDIJK

is onderzoeker sociale geschiedenis bij het IISG

